

Stichting Pensioenfonds Witteveen+Bos

Van Twickelostraat 2

Postbus 233

7400 AE Deventer

telefoon 0570 69 72 20

fax 0570 69 73 44

pensioenfonds.witteveenbos.nl

onderwerp Algemene Vergadering van Deelnemers
verslagnummer 12-01
datum 12 juni 2012
tijd 12.00 uur
plaats Deventer
projectcode ZZA6500-5
referentie ZZA6500/polh/12-123
opgemaakt door H.H.T. van de Pol
datum opmaak 2 juli 2012
bijlagen presentatie J.H.J.M. van der Graaf

aanwezig zie presentielijst
kopie deelnemers Stichting Pensioenfonds Witteveen+Bos

1. WELKOM EN PRESENTIELIJST

De voorzitter van het Pensioenfonds, J.H.J.M. van der Graaf, heet alle aanwezigen en de deelnemers bij de vestigingen, die via videoconference op afstand de vergadering kunnen volgen, van harte welkom. Conform de ondertekende presentielijst zijn aanwezig: 8 gepensioneerde en 21 actieve deelnemers. Op de vestigingen hebben in totaal 11 personen de vergadering beluisterd.

2. OPENING

De agenda wordt toegelicht. In deze vergadering worden het beleid van het Pensioenfonds in het afgelopen jaar en de actuele situatie besproken aan de hand van een presentatie. Het Verantwoordingsorgaan zal verslag doen van zijn bevindingen in het afgelopen jaar. H.E. Nieboer zal een toelichting geven op het thema 'Risicomanagement'. Vragen kunnen op elk moment tijdens de bijeenkomst worden gesteld. De vestigingen hebben de mogelijkheid om tijdens en na de vergadering vragen via de mail te stellen. P. Hiemstra krijgt de vragen binnen op de laptop en zal ze (laten) beantwoorden.

Het voltallige bestuur, met uitzondering van J. Niemantsverdriet, afwezig vanwege activiteiten voor Witteveen+Bos in het buitenland, is aanwezig. De externe adviseurs van het Pensioenfondsbestuur, de heren J.K. van Putten (actuaris-Towers Watson), D. Wenting (adviseur beleggingen) en T. de Weerd (directeur Crystal Marbles) wonen de bijeenkomst ook bij en worden voorgesteld.

3. JAARVERSLAG

2011 was in economisch opzicht een slecht jaar, de financiële crisis werd versterkt door de Europroblematiek. Ondanks de korting per eind december 2010, bleef de dekkingsgraad laag, namelijk 93,2 % per einde van het jaar.

Het rendement op het vermogen is gestegen met 4,2 M€. De vastrentende waarden, vooral langlopende obligaties Frankrijk, Duitsland en Nederland, deden het goed, de waarde daarvan is toegenomen met 11,4 %. De aandelen daarentegen hebben het niet goed gedaan, de waarde zakte met 7,8 %. De verhouding vastrentend/aandelen is nog altijd circa 75/25.

In slide 5 staan enkele getallen betreffende de verplichtingen. Om te weten hoeveel er over 10, 20 of 50 jaar aan pensioen moet worden betaald, moeten de verplichtingen jaarlijks worden berekend. Dat wordt gedaan door alles terug te rekenen naar het heden. Daaruit volgt één getal waaraan het fonds voor de verplichtingen in dat jaar moet voldoen. Dat was eind 2010 65 M€ en eind 2011 77 M€, een stijging in één jaar van 18 %. De lage rente is van grote invloed op het berekenen van de verplichtingen. De verplichtingen stijgen door:

- een toename van de opbouw;
- een daling van de rente.

Op slide 7 is de schommeling van de rente duidelijk te zien. Lage rentestanden geven hoge verplichtingen, maar een stijging van de waarde van de obligaties. Met name vanwege de lage rentestand heeft het Pensioenfonds een lage dekkingsgraad.

Als een fonds het goed doet, dan is er meer geld in kas dan voor de verplichtingen noodzakelijk is. Als basisvoorwaarde moet een fonds voor de korte termijn een dekkingsgraad van 105 % hebben en op de langere termijn moet 120 % afgedekt zijn. Begin 2011 was de dekkingsraad van pensioenfonds Witteveen+Bos 97,6 %. Per eind 2011 is deze gezakt naar 93,2 %.

In de grafiek (slide 10) is de dekkingsgraad van januari 2010 tot maart 2012 te volgen. Op enig moment in het jaar (eind september) moet het bestuur besluiten welke stappen, indien nodig, gezet moeten gaan worden. Leidend is de dekkingsgraad per eind september 2011 die toen rond de 85 % lag. Op basis van toen geldende berekeningen is definitief besloten per 31 december 2011 4,3 % te gaan korten teneinde eind 2013 op 105 %, de door De Nederlandsche Bank voorgeschreven, dekkingsgraad uit te komen. Vanwege de nog altijd lage dekkingsgraad, is ook per 31 december 2012 een korting voorgenomen: 5,1 %. Het beleggingsbeleid blijft defensief.

Vragen-antwoorden

1. Waarom presteert pensioenfonds Witteveen+Bos zo slecht ten opzichte van andere fondsen?

De prestaties van een pensioenfonds kunnen op verschillende onderdelen worden beoordeeld, bijvoorbeeld op de kosten of op het beleggingsbeleid. Op die onderdelen presteert het Pensioenfonds niet slecht. Het probleem zit aan de verplichtingenkant. Alles, ver in de tijd, moet worden verdisconteerd in verplichtingen, dus alle verplichtingen moeten over een lange tijd teruggerekend worden in het heden. Bijvoorbeeld: een jonge medewerker die net in dienst is en 90 jaar wordt, daarvoor moeten verplichtingen over 65 jaar worden berekend. Ons Pensioenfonds heeft een jonge populatie, dit geeft dus een grote druk aan de verplichtingenkant.

2. Er is al verschillende malen gekort, te beginnen in 2002. Waarom zo vaak?

In 2002 is inderdaad gekort. Tussen 2002 en 2008 is hard gewerkt aan het herstelplan. In 2008 bleek de dekkingsgraad zodanig te zijn dat eenmalig aan resultaatdeling kon worden gedaan. Vanaf toen is de neerwaartse spiraal opnieuw ingezet. In 2010 en 2011 is gekort vanwege de stijgende levensverwachting, toen was de korting dus een gevolg van de historische correctie van de sterftetafels.

3. Per 2001 was de pensioenuitkering voor één van de gepensioneerden 100 %. In 2012 zijn deze aanspraken teruggelopen tot 88,4 %. Dat is mager. Zelfs de inflatie is niet bijgehouden.

Dat klopt helaas. Hierbij moet echter wel gesteld worden dat het Pensioenfonds geen enkele toezegging tot inflatiecorrectie heeft afgegeven. Het systeem van resultaatdeling is geheel afhankelijk van de financiële ontwikkelingen.

4. In het verslag van de Vergadering van Deelnemers d.d. 29 november 2011, sub 13, staat: 'Het bestuur vindt de suggestie om bij het vervolgtraject na te denken over het verschil in situatie van gepensioneerden/actieven een zinvolle, want zij is sterk van mening dat belangenbehartiging voor allen evenredig moet worden afgewogen'. Hoe staat het bestuur hier nu tegenover?

Het Pensioenfonds gaat uit van solidariteit, dat wil zeggen dat alle deelnemers (actieven, slapers, gepensioneerden) aan de oplossing van de problemen bij behoren te dragen.

De actieven merken op dit moment in directe zin nog niet veel van de korting, maar zij dragen wel een groot deel bij aan het herstel, namelijk in de premie van 27,5 %. In deze premie zit 5 % (opslag) voor herstel, deze wordt niet meegenomen bij de bepaling van de opbouw. De slapers en gepensioneerden betalen hier niets aan.

De gepensioneerden ervaren de korting bewuster vanwege een lagere maandelijkse uitkering. Wil het Pensioenfonds andere criteria toepassen, dan zal het daar sluitende argumentatie voor moeten vinden. Bepaalde groepen deelnemers mogen niet 'zomaar' buiten de (kortings)maatregelen worden gehouden, hierop wordt streng toegezien door De Nederlandsche Bank. Hoe het Pensioenfonds hier in september mee omgaat, staat te bezien.

5. In de administratiekosten over 2010 en 2011 zit een groot verschil, hoe is dat te verklaren?

In deze kosten zitten o.a. de volgende onderdelen verwerkt:

- kosten pensioenadministrateur;
- kosten actuaris;
- kosten accountant;
- kosten pensioensysteem (automatiseringskosten).

In 2010 heeft het fonds een nieuw automatiseringssysteem aangeschaft en betaald. Pensioenfonds Witteveen+Bos is een klein fonds, daardoor liggen de kosten per medewerker op dit vlak iets hoger. Het bestuur wil de kosten bedwingen en proberen te reduceren, echter de door De Nederlandsche Bank gestelde eisen als complexe verplichte rapportages en een ALM-studie (Asset Liability Management), brengen kosten

met zich mee. Ook bij de evaluatie van de externe dienstverleners wordt goed gelet op de kosten.

6. Sinds kort heeft het Pensioenfonds een website. Wie heeft dit bedacht? Het kost geld en is niet nodig.

Vanuit de deelnemers kwamen verzoeken om elektronische informatie. Maar ook in het algemeen is de teneur om meer en duidelijker informatie toegankelijk te maken. De totale kosten voor het ontwerpen en voor de deelnemers bereikbaar maken van de website, bedragen € 8000,00.

7. Is de verhouding vastrentend/aandelen nog altijd 75/25 en zo ja, wordt die gehandhaafd? In vastgoed beleggen is een slechte zaak.

Het fonds belegt niet in vastgoed. De verhouding 75/25 in de beleggingen bestaat nog altijd. Zolang het fonds in onderdekking verkeert, mag zij daar ook nauwelijks van afwijken. Een pensioenfonds mag namelijk geen groter beleggingsrisico nemen als het in onderdekking verkeert. Hierop wordt nauwkeurig door De Nederlandsche Bank toegezien. Het fonds heeft geen obligaties meer in Spanje en Portugal, wel in Duitsland, Nederland en Frankrijk: wel minder rendement, maar ook minder risico.

Hierop reageert een deelnemer door voor te stellen snel uit Frankrijk te stappen, omdat het daar binnenkort ook faliekant mis zou gaan.

8. Is er vaak overleg met Vanguard?

Minimaal 2 maal per jaar is er mondeling overleg over de resultaten. Het Pensioenfonds doet aan 'indexbeleggen', d.w.z. dat er een soort cluster ('mandje') is waarin verschillende fondsen zitten, daarin nemen we deel.

4. VERANTWOORDINGSORGAAN

Het Verantwoordingsorgaan is ingesteld op 1 januari 2008 en heeft als taak om het beleid van het bestuur van het Pensioenfonds te controleren op naleving van de wet- en regelgeving. De (concept) jaarstukken zijn op basis hiervan besproken. H. Webers brengt hiervan verslag uit.

De bevindingen zijn gebaseerd op:

- verslagen van bestuursvergaderingen;
- overleg tussen het Verantwoordingsorgaan en het bestuur van het Pensioenfonds op:
 - 23 mei 2011;
 - 17 november 2012;
- de Algemene Vergadering van Deelnemers aan Stichting Pensioenfonds Witteveen+Bos d.d 14 juni 2011;
- de Vergadering van Deelnemers aan Stichting Pensioenfonds Witteveen+Bos d.d. 29 november 2011;
- het concept 'Jaarbericht en Jaarrekening 2011 van Stichting Pensioenfonds Witteveen+Bos';
- het 'Actuarieel rapport boekjaar 2011' van Towers Watson.

Deze bevindingen zijn voorgelegd en besproken. Extra aandacht behoeven de volgende onderdelen:

- opvolging bestuurders;

- selectie- en beleggingsbeleid;
- risicomanagement;
- rentevisie.

Ten aanzien van het boekjaar 2011 kan worden geconcludeerd dat:

- het bestuur haar taken naar behoren heeft uitgevoerd. Zij heeft een prudent beleid gevoerd waardoor een goed rendement op het belegd vermogen is behaald;
- de kwaliteit van het bestuur is verbeterd door opleiding, training en controle door derden;
- de communicatie met de deelnemers verder is verbeterd vanwege:
 - goede schriftelijke informatie;
 - een extra vergadering;
 - de nieuwe website.
- het Verantwoordingsorgaan instemt met de jaarstukken en jaarrekening 2011, vooropgesteld dat de definitieve versie in materiële zin niet afwijkt van het concept.

Vragen-antwoorden

9. Welke constatering had de visitatiecommissie de laatste keer?

Het fonds moest extra aandacht besteden aan risicomanagement, automatisering, controleprocedures, de dekkingsgraadproblematiek en de veranderingen in leeftijdsverwachting. Eind juni 2012 vindt opnieuw een visitatie plaats, mogelijk kunnen we over die resultaten in november, mocht er dan weer een Vergadering van Deelnemers zijn, wat meer vertellen.

De voorzitter bedankt de VO-leden voor hun bijdrage in het afgelopen jaar en stelt de aanwezigen voor deze leden opnieuw te benoemen. Alle aanwezigen stemmen hiermee in.

5. PRESENTATIE RISICOMANAGEMENT

Eén van de aanbevelingen van de vorige visitatiecommissie was aandacht te besteden aan risico's die samenhangen met beheer van de middelen, risicomanagement. H. Nieboer geeft uitleg bij zijn presentatie over 'risicomanagement' (definitie slide 2).

Op slide 3 wordt aangegeven op basis van welke resultaten eventuele maatregelen en acties worden genomen. FIRM is een methode, ontwikkeld door De Nederlandsche Bank, het is een risicoanalyse methode voor financiële instellingen.

In slide 4 staan de verschillende onderdelen die in deze rekenmethode worden getoetst:

- solvabiliteit (verhouding verplichtingen/middelen);
- liquiditeit (geld dat in kas is);
- organisatie en beheersing;
- integere bedrijfsvoering.

Alle bestuurleden hebben onafhankelijk van elkaar op een schaal van 1 tot 4 de risico's bij verschillende onderdelen aangegeven (weging individuele risico's) en de weegfactor. Volgens zijn al deze uitkomsten bij elkaar opgeteld, waardoor een gewogen risico per categorie kon worden gegeven. De risicocategorieën staan genoemd in slide 6. Hieronder een korte uitleg:

- matching- en renterisico: de gevoeligheid van een instelling voor het renterisico;
- marktrisico: je koopt iets, dat kan meer/minder waard worden;
- kredietrisico: zelfs staatobligaties lijken niet meer zeker, niet alle landen betalen terug;
- verzekeringstechnisch risico: verplichtingen die we op ons nemen;

- omgevingsrisico: regelgeving, politiek, wegvallen sponsor (W+B failliet);
- operationeel risico: slecht functioneren administratie en bestuur;
- uitbestedingsrisico: externen moeten hun werk goed doen, je vertrouwt op hun deskundigheid;
- it-risico: het financiële administratiesysteem is nooit 100 % 'bugfree';
- integriteitsrisico; het is niet vanzelfsprekend dat toevertrouwde middelen altijd netjes worden beheerd;
- juridisch risico: er kunnen overal fouten worden gemaakt.

In slide 8 staat in de eerste kolom de categorie 'verschil in gemiddelde looptijd activa (beleggingen)/passiva (verplichtingen)'. Ons Pensioenfonds heeft relatief veel deelnemers met aanspraken in de zeer verre toekomst. Er zijn echter bijna geen obligaties met een langere looptijd dan 20/30 jaar. Dat is dus een groot risico. Na 30 jaar blijft er dan dus een groot grijs gebied over.

In een plenaire sessie, bijgewoond door het voltallige bestuur, zijn de individuele en gewogen uitkomsten uitgebreid met elkaar vergeleken (slide 11, 12) en doorgesproken en zijn beheersmaatregelen geformuleerd (slide 13) die zijn vastgelegd in een eindrapport.

Maatregelen/afspraken:

- in november 2011 is er een jaarplan 2012 opgesteld;
- in het najaar van 2012 wil het voltallige bestuur hun 'deskundigheid op niveau 2' door Towers Watson laten beoordelen;
- de relatie met vermogensbeheerder SSgA is beëindigd. Vanguard is een coöperatieve vermogensbeheerder met een wijze van communiceren die beter bij het Pensioenfonds past;
- er wordt alleen in kwaliteitslanden belegd (het indexfonds van Vanguard verwijderd automatisch landen die slecht presteren);
- er is een maandelijkse analyse- en renterapportage;
- actuele informatie moet zo snel mogelijk met de deelnemers kunnen worden gedeeld, mede daarom de website.

Vragen-antwoorden

10. Als er maar 2 maal per jaar wordt overlegd met een vermogensbeheerder, kan het Pensioenfonds dan wel tijdig op de markt reageren?

Vanguard haalt 'automatisch' de slecht presterende fondsen eruit en bij ABN Amro beleggen we alleen in langlopende waarden Nederland en Duitsland. Er wordt wel maandelijks gemonitord en, indien nodig, worden extra overleggen gepland. Telefonisch overleg vindt vaker plaats.

11. Wordt er nagedacht over 'aansluiten' bij andere Pensioenfondsen?

Dit onderwerp komt in vergaderingen wel aan de orde. Het fonds verkeert momenteel echter zo in onderdekking dat het geen goede partij is voor andere fondsen. Het Pensioenfonds heeft een grote rentegevoeligheid, sommige andere fondsen minder. Sluiten we ons nu aan bij een rijper Pensioenfonds (als die mogelijkheid zich al voor zou doen), dan profiteren wij, als de rente zou gaan stijgen, niet van de oplopende rente, blijven we zelfstandig, dan wel.

6. ONTWIKKELINGEN

In mei 2012 is de waarde van de obligaties fors gestegen en de waarde van de aandelen fors gedaald. De dekkingsgraad is, gerekend met de actuele rente en niet met het (door De Nederlandsche Bank toegestane) 3-maandsgemiddelde: 85 %, zorgelijk.

Het 'Pensioenakkoord' gaat niet door, maar is vervangen door een 'Hoofdlijnnota'. Weliswaar is nog niet volledig duidelijk welke onderdelen wel/niet worden uitgevoerd, maar zeker is dat:

- de AOW-leeftijd in 2013 met 1 maand omhoog gaat;
- het financiële toetsingskader (FTK, systematiek om de dekkingsgraad te berekenen) wordt aangepast (slide 16);
- de berekening van de erg lange rentes wordt aangepast. Dat lijkt positief voor de dekkingsgraad van het Pensioenfonds;
- de pensioenrichtleeftijd stijgt. Dat is positief voor ons Pensioenfonds (als de periode waarin je pensioen opbouwt langer wordt en je korter gebruik maakt van het opgebouwde pensioen, dan is dat gunstig voor het Pensioenfonds). Maar hierover moeten directie Witteveen+Bos en de OR eerst nog een standpunt innemen.

Op het gebied van Pensioen Fund Governance worden verschillende maatregelen voorgesteld door De Nederlandsche Bank (slide 18). Het eerste punt 'verbetering bestuur pensioenfonds', vraagt om het aantrekken van nog grotere financiële deskundigheid. Dat is kostbaar, willen we dat? Het Verantwoordingsorgaan verdwijnt waarschijnlijk om plaats te maken voor een 'Deelnemers- en Pensioengerechtigdenraad'. Steeds weer valt op dat voor kleine fondsen als het onze, weinig is geregeld. Het bestuur moet het fonds, met behulp van de gestelde regels, zelf vorm geven.

Vragen-antwoorden

12. Steeds als in augustus de gepensioneerden voor een 'dagje Witteveen+Bos' samenkomen, horen we mooie cijfers en hoe goed het met Witteveen+Bos gaat. Kan Witteveen+Bos niet een deel van de winstuitkering in de pensioenpot storten? Zo iets gebeurt ook bij KPN.

Het pensioencontract is hier duidelijk over. Witteveen+Bos en de deelnemers betalen premie, daar houden verplichtingen en aanspraken richting elkaar op. Wellicht wordt dat in de toekomst anders, maar nu zijn de afspraken duidelijk. H. Webers voegt nog toe dat, toen hij in de directie kwam, de bijdrage vanuit Witteveen+Bos 2,2 M€ bedroeg en tegenwoordig wordt jaarlijks 5,8 M€ aan het Pensioenfonds bijgedragen. Tevens is er eens eenmalig een storting van 1,6 M€ gedaan, zodat het fonds uit onderdekking kon geraken.

13. Het fonds heeft dekkingstekort. Licht het nog wel op schema met het herstelplan?

Nee, we liggen achter. Het fonds moet eind 2013 op 104 % dekkingsgraad uitkomen. Verandert er niets aan de huidige stand van zaken, dan moet per eind 2012 opnieuw worden gekort of er moet een aanpassing van de rekenregels komen óf de rente moet flink stijgen.

Tot slot wordt er een korte uitleg over het NOG-pensioen gegeven. Dit pensioen is deels opgebouwd bij een andere verzekeringsmaatschappij. Het blijkt niet voor iedereen, die hiermee te maken heeft, duidelijk te zijn hoe dit verwerkt wordt. Daarom heeft het bestuur besloten binnenkort een notitie voor de betreffende deelnemers op te stellen en die toe te sturen.

7. SLUITING

De voorzitter dankt alle aanwezigen voor hun belangstelling en kritische opmerkingen. Voorts worden de deelnemers op de vestigingen bedankt en, indien gewenst, kan men altijd contact opnemen met één van de bestuursleden.